

NIEUWE VORMEN VAN CHRISTELIJK SOCIAAL-POLITIEK ENGAGEMENT

François HOUTART

Wat betreft het politiek engagement van de christenen en de vredesproblematiek duiken er nieuwe strekkingen op in het Belgisch katholicisme. Ze houden verband met de evolutie van de Belgische samenleving: de ontwikkeling en de crisis van het kapitalistisch systeem en de versterking van de bewapeningswedloop. De auteur bespreekt eerst de beweging "Christenen voor het Socialisme" in het Nederlands- en Franstalig landsgedeelte; hij tracht er de sterkte en de invloed van te evalueren. Het tweede gedeelte van het artikel handelt over de participatie van de christenen aan de Vredesbeweging via christelijke organisaties of via hun integratie in andere bewegingen. In zijn besluit stelt de auteur vast dat de nieuwe oriëntatie die uit die verschijnselen naar voren komt verband houdt met de klasseanalyse die door zekere groeperingen van christenen aangenomen wordt en met hun verlangen om te breken met de traditionele verdeeldheid van de Belgische samenleving.

Sinds het begin van de jaren zestig ontstaan in de christelijke middens nieuwe vormen van engagement. Ze vloeien voort uit de maatschappelijke veranderingen en uit een nieuwe internationale constellatie. In deze uiteenzetting beperken wij ons tot twee fundamentele richtingen, met name de stroming die zichzelf betitelt als "Christenen voor het Socialisme", en de aanwezigheid van christenen in de vredesbewegingen. De eerste stroming ontwikkelde zich op het einde van de jaren zestig, terwijl de tweede beweging reeds langer actief was, maar een nieuwe wending nam in de jaren 70, en duidelijker nog in de jaren 80.

De christenen hebben in de jongste kwarteeuw nog andere vormen van sociaal-politiek engagement aangegaan die evenmin over het hoofd gezien kunnen worden. Zo waren er de verschillende vrouwenbewegingen en de ecologische bewegingen die nu ook de politieke arena veroverd hebben, en verder nog een aantal initiatieven, eerder technisch van aard, maar waaraan de sociale en politieke dimensie niet ontbrak, zoals milieugroeperingen, vormen van buurtwerking, of coöperatieve organisaties en zelfbeheer in achterop geraakte economische sectoren.

We beperken ons hier tot de twee hogervermelde hoofdrichtingen, zonder het bestaan van de andere te vergeten.

1. Christenen voor het Socialisme

Op het einde van de jaren 60 belandt de hele Westerse samenleving in een bruisende stroomversnelling van nieuwe ideeën en protestbewegingen. Het is alsof een voorgevoel overal tegelijk tot uiting wordt gebracht, van Parijs tot Berkeley, van Milaan tot Tokio, zonder Amsterdam en Leuven te vergeten. Voorgevoel, omdat men zich in de laatste jaren van de naoorlogse economische "boom" bevond, terwijl de crisisjaren, die een eind zouden maken aan het soort van produktivistisch messianisme dat de Westerse maatschappij de laatste jaren had gekenmerkt, voor de deur stonden.

Toch kwam het luidste protest niet uit het arbeidersmilieu, maar eerder uit de kleine burgerij en meer bepaald uit het studentenmilieu. Dit protest was tegelijkertijd een uiting van

het globale inzicht dat het kapitalistische ontwikkelingsmodel uiteindelijk tot een impasse zou leiden, en van het verlangen uitdrukkelijk uiting te geven aan andere waarden dan die van economische groei, meer bepaald de behoefte het heden intens te beleven, en dit eerder op een affectieve dan op een rationele manier.

Deze reactie bracht twee stromingen voort. Enerzijds leidde de sociale contestatie tot de ontdekking van het marxisme, vooral bij de auteurs van die tijd, Althusser, Pulantzas en Marcuse, en anderzijds kwam het verlangen naar het affectieve tot uiting in tal van expressievormen, die soms geïnstitutionaliseerd werden in gemeenschappen, bewegingen, religieuze secten. Het Parijse mei 1968, met enkele gelijkaardige gebeurtenissen in de buurlanden, werd de meest spectaculaire manifestatie van deze nieuwe stroming, waaraan ook een deel van de arbeidersbeweging deelnam, en die de 5de republiek op haar grondvesten deed trillen. In België nam de beweging geen hoge vlucht. Ze bleef in het studentenmilieu vrij beperkt, ofschoon in dit milieu de strijd om "Leuven Vlaams" reeds voor de maand mei was losgebarsten. Doel daarvan was de uitdrijving uit Leuven van de Franstalige afdeling van de Katholieke Universiteit, het laatste symbool van de dominante aanwezigheid van de Franse cultuur en taal in het Vlaamse landsgedeelte. Het is in dat klimaat dat zowel in Wallonië en Brussel als in Vlaanderen, bepaalde christelijke groepen zullen ontstaan die zich socialistisch noemen.

1.1. De Waalse en Brusselse beweging

In oktober 1969 ontmoetten een aantal christenen elkaar in Namen, waar ze de basis legden van een project, dat later duidelijker omschreven zou worden, om uiteindelijk een oproep en voorstel tot vorming van een "Assemblée de Chrétiens engagés" (1) te worden.

De motieven van deze groepering waren de volgende: de nood om het christelijke geloof te bevestigen en uit te drukken in de opbouw van een andere maatschappij. Het waren "christenen die concreet kozen voor de opbouw van een socialistische maatschappij". Het woord "concreet" onderstreepte hun wil tot daadwerkelijk engagement. De uitdrukking "socialistische maatschappij" werd bewust algemeen gehouden om duidelijk te maken dat er niet noodzakelijk gerefereerd werd aan een

bestaand model van hedendaags socialisme, en dat men zich ook distantieerde van elke "derde weg" tussen kapitalisme en socialisme.

Deze groepering noemde zich ook oecumenisch, en stelde zich niet tegen de bestaande Kerk op; zij wilde echter een nieuwe ruimte creëren waarin de christenen elkaar als socialistisch konden herkennen. Er werden een contactgroep en een permanent secretariaat opgericht, ten einde de regionale groepen in Wallonië en in Brussel te coördineren.

De beweging koos als naam: Assemblée pour un Concile des Wallons et des Bruxellois (A.C.W.B.). Men vond er militanten van de Mouvement Ouvrier (MOC) in terug, met name van de Jeunesse Ouvrière Chrétienne (JOC), en verder sociale werkers, ambtenaren, een aantal priesters en religieuzen. Het initiatief werd tweevoudig gekenmerkt. Enerzijds door integratie in de Kerk, daar men het over een "concilie" van Walen en Brusselaars had. Het gehanteerde vocabularium was trouwens ontleend aan het IIde Vaticaans Concilie. Anderzijds was er een duidelijke wil tot regionalisering aanwezig, terwijl de Belgische Kerk unitaristisch van structuur bleef.

De eerste bijeenkomst van de ACWB vond plaats in 1971, en eindigde met een verklaring waarin de nadruk werd gelegd op de noodzaak de economie en de politiek socialistisch te oriënteren, en op het niet contradictorische van een christelijke ingesteldheid en dergelijke keuze. Gezien tegenover het katholicisme, dat in België zijn sociaal engagement altijd coherent en trouw aan de christelijke instellingen had beleefd, was dit een bewering die van de orthodoxie zelf leek af te wijken (2).

In 1972 vormde "gezondheid" het thema van de Assemblée, en in 1974 "de culturele strijd". Er ontwikkelden zich lokale activiteiten in Luik, Namen, Waals Brabant, Luxemburg, Mookroen, in de Borinage, Verviers en Brussel. Het verbindingscomité verzorgde het contact tussen de groepen onderling en stond in voor de voorbereiding van de bijeenkomsten. Uit alle debatten bleek duidelijk dat deze christenen uit hun getto en uit de sociale en politieke actie van exclusief christelijke bewegingen wilden treden, om deel uit te maken van pluralistische groepen met dezelfde politieke denkbeelden.

In 1974 besluit de A.C.W.B. aan haar titel "Chrétiens pour le Socialisme" toe te voegen. Hun tijdschrift, dat van nummer 1 tot nummer 37 de titel "Bulletin de l'A.C.B.W." droeg, werd vanaf het meinummer 1975 (nr. 38) "ACWB-Chrétiens pour le

Socialisme". Het septembernummer 1975 (nr. 40) trok de lijn verder door, en de titel werd "Chrétiens pour le Socialisme", waarmee hun strekking duidelijk werd aangegeven.

In die periode ook werd op initiatief van leden van de Mouvement Ouvrier Chrétien (MOC) en meer bepaald van een aantal syndicalisten, de Groupe Politique des Travailleurs Chrétiens (G.T.P.C.) gesticht. Die oprichting sproot voort uit diepe ontevredenheid omdat men altijd op één lijn werd gesteld met de Parti Social Chrétien (P.S.C.) wiens gemengde klassenstructuur de radicalere opstelling van de christelijke arbeiders op politiek vlak in de weg stond. Een aantal uit CPS trad tot de beweging toe. In de jaren 80 kwam het tot een stellingname van een belangrijk deel van de MOC, die zich van de PSC losmaakte en een eigen politieke beweging stichtte, de SEP (Solidarité et Participation). Er is zelfs besloten vanaf 1985 op te treden als politieke partij.

Het is interessant de thema's van de daarop volgende jaarlijkse vergaderingen nader te bekijken: 1976, "de alternatieve Kerk"; 1978, "de arbeid"; 1979, "van fatalisme tot solidariteit, de strijd van de arbeiders"; 1981, "welke CPS, welk socialisme, welke Kerk, welk geloof?".

Het politieke engagement van de CPS is door de beweging zelf nooit precies omljnd geworden; elk kon daarin vrij kiezen. Er werd wel nadruk gelegd op het aannemen van de marxistische analyse van de maatschappij en op het verwerpen van wat een "derde weg" zou kunnen zijn, en waarin de kapitalistische denkvorm als omvormbaar wordt beschouwd. Het gebrek aan politieke formaties van radicaal socialistische gerichtheid in het Belgische politieke bedrijf, bemoeilijkte de zaken echter aanzienlijk. Sommige leden stonden dicht bij de Communistische Partij of waren er zelfs lid van. Andere militeerden in socialistische organisaties, met name in de syndicaten (FGTB), maar daarom nog niet in de partij zelf. Onder de jongeren kozen er enkele voor wat later de maoïstisch georiënteerde "Parti des Travailleurs" zou worden. Een aantal leden had geen duidelijk politiek lidmaatschap, maar militeerde in organisaties voor internationale solidariteit of in beroepsgroeperingen met socialistische doelstellingen.

Te vermelden valt ook dat meerdere jonge leiders uit het platteland, die deel genomen hadden aan de stichting van de CPS, zich engageerden in politieke bewegingen met maoïstische inslag. Dit was eveneens in Vlaanderen het geval, nog voor de KVS (Kristenen voor het Socialisme) werd opgericht.

Wat de beweging op het einde van de jaren 70 precies vertegenwoordigde, valt moeilijk te zeggen. Er werd geen echte telling gehouden, en men kan zich alleen baseren op het aantal groepen dat werd opgericht: ongeveer een twintigtal, waarin regelmatig zowat 200 personen bijeen kwamen. Maar alhoewel deze plaatselijke groepen niet zoveel mensen omvatten, oversteeg de invloed van de beweging, of haar "invloedssfeer", het kader van de organisatie zelf, en drong ook tot andere milieus door.

Uit de deelname aan de verschillende vergaderingen blijkt een zeker overwicht van bedienden, ambtenaren, leraars, priesters, in verhouding tot het aantal arbeiders. Alhoewel niet geheel ontbrekend, vormden de werknemers uit de industrie toch geen overwicht, wat tot uiting kwam in de aard van de voorgestelde aandachtspunten.

In 1975 werd een "werkdag" georganiseerd om de te volgen koers te herdenken. De verantwoordelijken meenden immers dat men met nieuwe gegevens geconfronteerd werd. Enerzijds was men zich duidelijker bewust geworden van de economische realiteit in de Waalse regio, wat tot uiting kwam in nieuwe vormen van goed ingeplante actie zowel in de arbeidersbeweging als in de sectoren gezondheidszorg, huisvesting- en cultuurbeleid, en anderzijds was in de economische crisis een nieuwe politieke context gegroeid, met recuperaties naar rechts en radicalisering naar links.

In het voorbereidend document wordt gesteld dat de idee van een socialistische koers in verschillende christelijke milieus gegroeid was, met name in de schoot van de JOC (Jeunesse Ouvrière Chrétienne), de JRC (Jeunesse Rurale Chrétienne), het ISCO (Institut Supérieur de Culture Ouvrière), de FOPES (Faculté Ouverte de Sciences Politiques Economiques et Sociales), het Cardijnseminarie, de "Groupe Politique des Travailleurs Chrétiens", de "Mouvement Chrétien pour la Paix", e.a.

De fundamentele vraag blijft echter: wat betekenen die verschillende vormen van engagement voor het christelijk geloof? "Hoeveel christenen die het socialisme ontdekten hebben het geloof op een laag pitje gezet?", las men in het voorbereidend document. De beweging ging ook een nieuwe koers volgen om de Kerk te hervormen. Er waren altijd wel zuiver intra-kerkelijke initiatieven geweest, waar de nadruk gelegd werd op het deel uitmaken van de Kerk, maar nu werd de godsdienstige doelstelling als volgt geformuleerd: "geloofsgemeenschappen doen ontstaan uit diegenen die zich voor de bevrijdingsstrijd geëngageerd hebben".

Toen de economische crisis, en vooral de werkloosheid, toenamen, richtte de beweging in 1975 een oproep tot de christenen, onder het motto: Quelle Foi dans quelle Eglise ? - Quelle Eglise dans quelle société ? (Welk geloof in welke Kerk ? Welke Kerk in welke maatschappij ?) Dit document brengt een analyse van de crisis, van haar oorzaken en gevolgen, en stelt dat de crisis veroorzaakt is door de aard zelf van het economische systeem, gezien in de hele wereldeconomie: de werknemers moeten opdraaien voor de crisis, terwijl andere sociale klassen minder geraakt worden of er zelfs voordeel uit halen. De interpellatie was ook tot de Kerk gericht, die in haar zending solidair hoort te zijn met de sociale strijd van de minstbedeelden.

Op het einde van de jaren 70 kende de beweging een zekere teruggang wat aantal deelnemers en groepen betreft. Zij bleef nochtans bestaan, kwam regelmatig bijeen en publiceerde haar tijdschrift, dat in 1982 onder de titel "Chrétiens en lutte - CPS", verscheen. Deze situatie valt ten dele te verklaren door de moeilijkheid om op organisatorisch vlak gestalte te geven aan de objectieven van een echte beweging. Het Belgische politieke klimaat, met een op binnenlands vlak reformistische socialistische partij, atlantisch gericht en met weinig oog voor de Derde Wereld, evenals de achteruitgang van de Kommunistische Partij, werkte daarenboven duidelijke politieke stellingnames niet in de hand.

Uit de CPS-publikaties uit deze periode blijkt grote belangstelling voor de problemen van de Derde Wereld, en meer bepaald voor de christenen die in Latijns-Amerika, op de Filippijnen en in Zuid-Afrika, voor economische en sociale bevrijding strijden, zowel op politiek als op religieus vlak. Veel aandacht wordt besteed aan de controverses over de Bevrijdingstheologie, over de Kerk in Nicaragua, over de basisgemeenschappen.

Nieuwe strijdpunten werden belangrijk: de strijd tegen de raketten, tegen de kernbewapening, de vrouwenbeweging, de milieubeweging, het ontstaan van economische alternatieven, met coöperatieven in zelfbeheer, enz. Dit zijn in ieder geval de vragen die opduiken in de geschriften van de beweging.

In 1984 leefde de beweging weer op, met haar initiatief om in Floreffe een "Assemblée des Communautés de Base" te houden (3). Er waren meer dan 500 deelnemers, die zowat 70 basisgemeenschappen of -groepen vertegenwoordigden, en een gezamenlijk manifest opstelden. Daarin werd enerzijds de solidariteit benadrukt met degenen die tegen de verdrukking

streden - de verdrukking werd gedefinieerd als uitbuiting van werknemers en toenemende verdrukking van de bevolking in de Derde Wereld - en waarin men anderzijds opriep tot de strijd tegen de mechanismen en de structuren die de onrechtvaardigheid en de discriminatie in de hand werken. Het manifest herinnert er ook aan dat "de God van Jezus-Christus de armen verheft en de rijken met lege handen wegstuurt" en dat de Kerk de Kerk van Jezus-Christus is in de mate dat zij deze strijd steunt.

Het was een feestelijke bijeenkomst. De gebruikte taal was politiek niet zo nauwkeurig, maar wel expressief op godsdienstig vlak. Het opnieuw in het middelpunt stellen van het christelijke geloof kleurde het sociale en politieke engagement, dat nu duidelijk een andere vorm aannam in vergelijking met vroeger, en geen apologetische formulering, noch een krachtige verklaring van socialistische ingesteldheid vereiste. Men kan zich natuurlijk afvragen of dit niet wees op een zekere verzwakking van de beweging, die met haar terugkeer naar een godsdienstige ingesteldheid haar politieke doeltreffendheid zou verzwakken, ofwel of dit integendeel de uiting was van een zekere rijpheid, waardoor socialistisch geëngageerde militanten toch op een coherente manier hun geloof konden belijden. De aanwijzingen waarover we beschikken lijken de tweede hypothese te steunen. We komen later nog op een aantal interpretaties terug. Vermelden we tenslotte nog dat eind 1984 een beweging werd opgericht onder de naam: Eglise - Wallonie, waarvan een honderdtal priesters en leken uit de Waalse diocesen lid zijn. Hun doel is drievoudig: zich bezinnen over de organisatie van de Kerk in Wallonië; de kloof tussen de christelijke en de socialistische wereld vernauwen; de banden tussen Waals bewustzijn en christelijk bewustzijn verdiepen.

1.2. De beweging in Vlaanderen

In 1974 werd in Vlaanderen de KVS, Kristenen voor het Socialisme, opgericht. Sinds de Tweede Wereldoorlog was de sociale structuur in Vlaanderen aanzienlijk geëvolueerd. Men had een snelle industriële ontwikkeling gekend, met nieuwe sectoren, en dit in tegenstelling tot Wallonië met zijn overwicht van traditionele sectoren, zoals mijnwezen, staalindustrie, glasnijverheid, waar de crisis zich het eerst liet voelen. In Vlaanderen werd de industriële inplanting in grote mate gefinancierd door internationaal kapitaal. Tegelijkertijd ontstond

op de materiële basis van de nieuwe economische bedrijvigheid een plaatselijke burgerij, met eigen kapitaal, eigen uitdrukingsmiddelen in de massamedia, en aansluitend op de sociale beweging van arbeiders en boeren. Een aantal kaderleden van deze bewegingen behoorden immers nog maar één of twee generaties tot de nieuwe klasse. Deze nieuwe burgerij steunde op de Vlaamse beweging van sociaal-populaire oorsprong, maar vormde ze om tot culturele beweging, en maakte er de ideologische basis van haar hegemonie van.

In deze situatie greep ook in Vlaanderen een zekere bewustwording plaats. We vermelden hierbij dat een aantal Vlaamse priesters die in Latijns-Amerika hadden gewerkt en om diverse redenen naar huis waren moeten terugkeren, sterk onder de indruk waren gekomen van de Latijns-Amerikaanse problematiek en open stonden voor een nieuwe actie in Vlaanderen.

Het feit dat de Christelijke Volkspartij (C.V.P.) talrijke sectoren van het politieke, sociale en culturele leven overheerste, en dat zij niet alleen een politiek van klassenverzoening voerde, maar bovendien steeds duidelijker de belangen van de nieuwe Vlaamse burgerij behartigde, zou uiteindelijk reacties losmaken, ook in religieuze middens. Bovendien onderhielden een aantal rechtstreeks met de Kerk verbonden organisaties, zoals het Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs, en zelfs bepaalde bisdommen, zeer nauwe, zij het discrete, banden met de partij.

De Vlaamse KVS stelt van meet af aan twee grote krachtlijnen: de christen-democratische ideologie ontmaskeren en strijden tegen de religieuze vervreemding. Volgens de verantwoordelijken lag daarin de specifieke inbreng van de beweging in de klassenstrijd, en was dit hun uiting van kerkelijk engagement.

Op ideologisch vlak moest de christen-democratische ideologie ontmaskerd worden door haar ware aard te tonen: zij is een christelijke benadering van de politiek en een interpretatie van het Evangelie vanuit het standpunt van christenen die de macht uitoefenen in een kapitalistische maatschappij. De beweging koos resoluut voor solidariteit met de armen en de verdrukten en uitte dit door deel te nemen aan solidariteitsacties en door informatie- en animatiecampagnes te organiseren. In 1975 brachten zij hun maandblad "Kering", dat deze doelstellingen ondersteunde.

Gezien de sterk georganiseerde structuren van het Vlaamse katholicisme, was een van de eerste doelstellingen de strijd

binnen het Algemeen Christelijk Werkersverbond (A.C.W.). Men beoogde de verwijdering tussen deze beweging en de CVP. Zonder alles op de rekening van de KVS te schrijven, lijdt het toch geen twijfel dat de barsten in de CVP na de Europese verkiezingen van 1984, ten dele het gevolg is geweest van de actie van de KVS in Vlaanderen. Andere stromingen hebben daar eveneens toe bijgedragen, bv. de "Doorbraak"-beweging vanuit de Socialistische Partij, waarmee men de rangen van de SP wil openstellen voor ACW-militanten. De meeste KVS'ers zijn echter niet hier te vinden, daar deze partij in haar huidige ideologische en politieke vorm, niet radicaal genoeg is.

Binnen de Kerk zelf, waartoe de KVS zich toch duidelijk rekent, werd op meerdere domeinen actie gevoerd. Toen de Belgische bisschoppen in juni 1981 een herderlijke brief publiceerden onder de titel "Christenen en de crisis", publiceerde de KVS een gelijkaardige brief, waarin men vertrok van een klassenanalyse, eerder dan van een harmoniemodel, en waarin de aandacht werd gevestigd op de "valstrikken" in het christelijke taalgebruik: offer, soberheid, solidariteit, dialoog, verzoening, en waarbij gewezen werd op het ideologische gebruik van deze terminologie in bepaalde sociale klassen.

Net zomin als in Wallonië was toetreding van Christenen tot de socialistische partij een valabel alternatief. Leden van de beweging waren actief in tal van organisaties, zoals de vredesbeweging, buurtcomité's, Derde-Wereldorganisaties en dergelijke, kortom overal waar de anti-kapitalistische strijd geen duidelijk omschreven doel was. Daar ze er zich van bewust was dat voor de linkse partijen de inbreng van deze nieuwe sociale bewegingen belangrijk was, wilde de KVS nog verder gaan, in de richting van een "revolutionair" christendom. Zo kon men bij de gemeenteverkiezingen van 1982 KVS-leden vinden op verschillende linkse lijsten en op de groene lijst Agalev (Anders gaan leven).

Deelnemen aan de vredesbeweging vormde een andere expliciete doelstelling van de KVS. In Vlaanderen leefde een sterke stroming tegen de plaatsing van Amerikaanse kernraketten op Belgisch grondgebied, en in christelijke milieus was dit, ingevolge de tegenkanting tegenover de CVP-politiek, een bijzonder gevoelig punt. De Vlaamse KVS stond net zoals haar Waalse tegenhanger, kritisch tegenover het Pausbezoek aan België (mei 1985).

Bovendien organiseerde de beweging heel systematisch vormingsbijeenkomsten, zowel plaatselijk als regionaal. Deze

vorming omhelst een inleiding in het marxistisch denken en een religieuze vorming, in de lijn van een materialistische Bijbel-analyse. Sinds 1983 wordt de lokale groeperingen een jaar-thema ter studie voorgelegd: "Bewustmaking en politieke kracht" (1983); "Opbouwen van een tegenmacht" (1984).

De leden van de beweging komen elk jaar bijeen op een studieweekend. In 1982 bestudeerde men de vraag welke houding men zou aannemen tegenover de arbeidersbewegingen en de nieuwe sociale bewegingen. In 1983 vormde de economische crisis het thema. Verder zijn er nog een aantal ontmoetingen op nationaal vlak: een tweejaarlijkse algemene bijeenkomst en een vijfdaagse studieweek tijdens de vakantieperiode om het thema voor het komende jaar uit te werken.

Naast het maandblad Kering publiceert de KVS een reeks brochures en boeken, waaronder bv. de Nederlandse vertaling van de werken van G. Gerardi. De KVS werkt ook in de richting van een "socialistische spiritualiteit", vertrekkend van de Bijbel, maar waarbij ethische vraagstukken behandeld worden.

De KVS is merkkelijk sterker georganiseerd dan haar Waalse tegenhanger. De beweging bestaat uit permanente maar ook uit een vijftigtal geaffilieerde groeperingen. In 1978 kwamen 500 mensen naar de open-deurdagen, in 1979 waren het er 800 en in 1983 meer dan 1.000. De Kristenen voor het Socialisme zijn in Vlaanderen een beweging geworden, waarmee zowel de Kerk als de politieke partijen rekening moeten houden.

2. De aanwezigheid van christenen in de vredesbewegingen

In België, zoals in de rest van Europa trouwens, kwam met het begin van de koude oorlog in de jaren 50 elke vredesbeweging in een ongunstig daglicht te staan. De Oproep (voor de vrede) in Stockholm en de onder de impuls van de Sovjetunie opgerichte Wereldraad voor de Vrede van Helsinki, maakten elk initiatief voor de vrede verdacht in de ogen van het grootste deel van de Westerse openbare opinie.

In christelijke milieus was men de Atlantische zaak zeer gene- gen, deels omdat de bevrijding door de Geallieerden, en meer

bepaald door de Amerikanen, nog vers in het geheugen lag, en deels uit angst voor het communisme. In die periode, trouwens ook de tijd van het McCarthyisme in de Verenigde Staten, stond de vredesgedachte gelijk met verraad en was een pacifist niet minder dan een communist. Het vergde van de christenen dan ook heel wat durf om zich voor de vrede uit te spreken, en dit klimaat zou nog jaren lang zijn invloed laten voelen. Ook nu nog blijkt uit opiniepeilingen dat er een zekere overeenstemming bestaat tussen de godsdienstige praktijk en een eerder gunstige gezindheid tegenover de bewapening in de Westerse landen, een scheidingslijn die vanzelfsprekend sociaal bepaald is.

In België namen op het einde van de jaren 50 christenen deel aan de Jongerenmars voor de Vrede, tegen de atoombewapening, wat hier en daar op kritiek werd onthaald. In de jaren 60 was het de oorlog in Vietnam die christenen, en zelfs een aantal christelijke bewegingen, deed deelnemen aan acties voor de vrede in dat land.

Er ontwikkelden zich twee krachtlijnen: enerzijds werden een aantal uitgesproken christelijke organisaties opgericht, en anderzijds gingen christenen deelnemen aan pluralistisch ingestelde pacifistische bewegingen.

2.1. De christelijke bewegingen

De eerste christelijke beweging van die aard was Pax Christi, in Frankrijk na de oorlog van 40 gesticht op initiatief van Duitse en Franse katholieken. De beweging werd door de Kerk erkend, zonder nochtans een officiële woordvoerder te worden. In 1972 werd de Belgische afdeling opgesplitst. Langs Vlaamse zijde kwam de beweging vooral na 1975 op gang, met vrij veel lokale afdelingen. Hun doel was de bestaande christelijke syndicale en politieke organisaties te beïnvloeden. Pax Christi werkte op een kritische manier samen met de Vlaamse pacifistische beweging, en heeft er daadwerkelijk toe bijgedragen de banvloek op te heffen die in christelijke middens op de notie "vrede", geplaatst in zijn sociaal-politieke context, rustte.

Aan Waalse zijde kende de beweging minder aanhangers, en richtte zich meer op bezinning en op bewustwording van het verband tussen de strijd voor de vrede en de boodschap van het Evangelie.

We vermelden hier ook de deelname van enkele Belgische christenen, waaronder een aantal priesters, aan de Berliner Konferenz, gesticht na de publikatie van Pacem in Terris in Oost-Berlijn en aan de Conférence Chrétienne pour la Paix, met zetel te Praag. Beide instellingen, de eerste katholiek van inspiratie, de tweede oecumenisch gericht, hebben gemeen dat zij in een socialistisch land ontstaan zijn, en de vredesgevoeligheid van die samenlevingen weerspiegelen.

De Commissie Justitia et Pax werd in België in 1968 opgericht, ten gevolge van een initiatief genomen op het Tweede Vaticaans Concilie. Zij werd ook halverwege de jaren 70 opgesplitst in een Nederlandstalige en een Franstalige afdeling. Haar werking, waarin zij zelfstandig kon optreden, moet gezien worden als een uitvloeisel van de christelijke organisaties en van de bisdommen, en spitste zich toe op een aantal concrete dossiers en op de publikatie van moties om in de Kerk de bewustwording van de band tussen Evangelie en rechtvaardigheid te vergroten. Tijdens haar eerste congres stemde de Commissie een motie voor de onafhankelijkheid en de vrijheidsbewegingen in de Portugese kolonies, en in het begin van de jaren 80 voerde zij actie tegen financiële investeringen van banken in Zuid-Afrika.

De Mouvement Chrétien pour la Paix (MCP), ontstond op het einde van de jaren 60 in het Franstalige landsgedeelte, en streefde geweldloze actie na. De beweging telde gedurende een aantal jaren een bijzonder actieve jongerenafdeling.

Tenslotte werd in 1980 aan de Université Catholique de Louvain de Groupe Jacques Leclercq opgericht. De groep wijdde zich aan initiatieven in het randgebied van de wetenschap, recht en moraal en van de politiek, en kantte zich in 1985 tegen de plaatsing van de kruisraketten in België.

2.2. De pluralistische bewegingen

Alhoewel de specifiek christelijke vredesinitiatieven niet onbelangrijk zijn voor een beter inzicht in de geleidelijke veranderingen die zich rond dit thema in de christelijke milieus voordoen, is toch vooral hun deelname aan de pluralistische vredesbewegingen een opmerkenswaardig en belangrijk feit.

De bewapeningswedloop, het steeds groter wordende kernwapenarsenaal, de waanzinnige overheidsuitgaven van de geïndustrialiseerde landen tegenover de groeiende ellende in de Derde Wereld, het zich conformeren van de Belgische buitenlandse politiek aan de Amerikaanse, en tenslotte het probleem van de plaatsing van de Amerikaanse middellange afstands-raketten op Belgisch grondgebied, dit alles heeft geleid tot een steeds gunstiger houding t.o.v. concrete initiatieven voor de vrede. De politieke geremdheid van de christelijke partijen op dit punt, het ideologisch gehamer op het onevenwicht tussen de strijdmachten en de offensieve opstelling van de tegenstander, hebben daarbij geenszins een duidelijke stellingname van de christelijke openbare opinie in de hand gewerkt, noch op ethisch, noch op politiek vlak. De verklaring van het episcopaat, waarin het gebruik van atoomwapens wordt veroordeeld, maar echter niet het gebruik ervan als afschrikkingsmiddel, kon de verwarring alleen maar groter maken.

In de loop der jaren kende de vredesbeweging een gestadige groei, zeker in Vlaanderen. De vredesgedachte kende aanhangers van verschillende filosofische, religieuze en politieke strekking. Opmerkelijk was ook de massale aanwezigheid van jongeren. Als grote verzamelbeweging conformeerde zij zich niet aan een bepaalde politieke stellingname: haar analyse en algemene politieke opties bleven vrij vaag, wat trouwens voorwaarde was voor haar bestaan en massale aanhang.

Zo kon het gebeuren dat de massabetogingen tegen de plaatsing van de raketten (1979, 50.000 deelnemers; 1983, 200.000; 1984, 400.000 en 1985, 150.000 deelnemers aan een gedeeltelijk geïmproviseerde betoging tegen de achtergrond van de nakende regeringsbeslissing) groepen van vrij uiteenlopende pluimage aantrokken: van mannelijke en vrouwelijke religieuzen tot verschillende linkse groeperingen, leden van de socialistische en de communistische partij, evenals trotskisten en leden van de Parij van de Arbeid. Het was dus mogelijk om in de tegenkanting tegenover een welomschreven doelwit zoals de plaatsing van kernraketten, stromingen samen te brengen die inzake binnenlandse of buitenlandse politiek - het probleem van oorlog en vrede inclusief - diametraal tegengestelde standpunten innamen; maar dit kon natuurlijk geen solide basis vormen voor een nieuwe politieke organisatie.

Dit neemt niet weg dat de christenen achter het schild van de mobiliserende vredesgedachte min of meer expliciet deel konden nemen aan de werking van groeperingen die de jongste jaren ontstaan waren. In het Franstalige landsgedeelte vertegen-

woordigt de UBDP (Union Belge pour la Défense et la Paix) de Belgische tak van de Wereldraad voor de Vrede. Enkele christenen, onder hen ook enkele priesters waren van in het begin lid van de UBDP en namen aan de activiteiten deel. In 1983 zou de UBDP haar bevoorrechte band met de Wereldraad voor de Vrede verbreken. De groep Concertation zou er wel nauwere banden mee bewaren, en telde ook christenen onder haar leden.

Langs Vlaamse kant vervulde Vrede dezelfde functie; de christelijke aanhang was er echter groter dan in Wallonië en Brussel. In tegenstelling met de UBDP heeft Vrede haar banden met Wereldraad voor de Vrede niet verbroken.

Onder impuls van de UBDP werd in 1977 de groepering "Concertation Paix et Développement" (CDP) gesticht, die een aantal christelijke en niet-christelijke organisaties groepeerde, o.m. Solidarité Mondiale (initiatief van de CSC, Confédération des Syndicats Chrétiens), Pax Christi, Justitia et Pax, Entraide et Fraternité, MIR (Mouvement International de Réconciliation) en zo meer. De CPD wil vooral wijzen op het verband tussen bewapeningswedloop, onderontwikkeling en economische crisis. Aan Nederlandstalige kant vervulde het OCV (Overlegcentrum voor de Vrede) een gelijkaardige rol.

De echte vredesbewegingen zijn echter langs Vlaamse zijde het VAKA (Vlaams Actiekomiteé tegen Atoomwapens), en langs Franstalige kant het CNAPD (Comité National d'Action pour la Paix et le Développement). Zij zijn bv. de organisatoren van de grote betogingen tegen de plaatsing van kernraketten in België.

De structuur van de twee bewegingen verschilt nogal. Het CNAPD fungeert meer als staf, en speelt een belangrijke rol in de algemene politiek van het land, terwijl het VAKA meer verbonden is met de basis. Daardoor heeft het VAKA in Vlaanderen een groter aantal christenen kunnen aantrekken dan dit in Wallonië het geval was, en zijn actievoering tegen de algemene CVP-politiek inzake bewapening en meer bepaald in de zaak van de kernraketten, heeft zelfs repercussies op electoraal vlak gehad. Deze actie, samen met deze die in andere organisaties gevoerd werd, zoals in bepaalde rangen van de Katholieke Werklieden Bond (KWB), de Socialistische Partij en de jongerenbewegingen, heeft tot politieke discussies in de schoot van de CVP zelf geleid.

Wat hier dus veelbetekenend blijkt te zijn, is de massale deelname van christenen aan pluralistische bewegingen; die participatie is meestal partieel, in functie van precieze objectieven, en manifesteert zich eerder in ethische stellingnamen dan in politieke opties. Dergelijke bewegingen ondermijnen ongetwijfeld het christelijke sociaal-politieke bouwwerk in België, maar ze lijken te heterogeen om werkelijk een nieuw alternatief te bieden. Ze creëren toch nieuwe ruimte, naast de vrij rigide denktrant van de christelijke organisaties, zodat nieuwe denkbeelden en een nieuwe praxis tot uiting kunnen komen.

3. Besluit

De realiteit is dus tweevoudig. Aan de ene kant staan de groeperingen die vertrekken van klassenanalyse en engagement in de sociale strijd, en dit op het ogenblik dat de lagere klassen de zwaarste last van het kapitalistische economische systeem moeten dragen. Deze christenen vormen een minderheid. Ze vertrekken vanuit een welbepaald sociaal en politiek engagement en trachten hun acties en denkbeelden te duiden vanuit het Evangelie.

Bij een tweede groep voltrekt het deelnemen aan vredesbewegingen zich in functie van een morele keuze, die verband houdt met de verdediging van het menselijke leven in zijn geheel, en met het aanwenden en verdelen van de rijkdommen van de wereld. De participatie wordt ook christelijk gemotiveerd. Toch heeft men op dit ogenblik meer oog voor de gevolgen dan voor de oorzaken, waardoor de analyse niet altijd even diepgaand is, maar de basis des te breder. In welke richting de dialectiek tussen deze twee elementen zal evolueren, zal de toekomst uitwijzen.

In beide gevallen wordt de sociale cohesie van het katholicisme, dat berust op het geheel van de christelijke instellingen, in vraag gesteld. In het eerste geval omdat de sociale functie van deze cohesie gezien wordt als een van de voorwaarden voor het voortbestaan van het economische en politieke systeem dat men bestrijdt, en in het tweede geval omdat de pluralistische actie het christelijk blok een deel van zijn zichtbaarheid ontnemt.

NOTEN

- (1) Robert Van der Gucht, Les CPS de Wallonie. Bruxelles et la Mouvance internationale, Chrétiens en Luttés, nr 99, (nov./dec. 1983), 6-7.
- (2) Robert Detry en Xavier Godts, L'évangile dans sa radicalité, La Revue Nouvelle, 32e jaargang, t. LXIV, nr 10, (okt. 1976), 309-317.
- (3) Zie Chrétiens en Luttés, nr 105, (sept./okt. 1984).
- (4) Jul Debroux, KVS-Vlaanderen, Kultuurleven, 45e jaargang, nr 9 (nov. 1978), 796-800 en Kering, 9e jaargang, nr 1, (jan. 1984), 6-10.
- (5) Dit gedeelte is voornamelijk gebaseerd op een nota van Marc Luyck van Pax Christi, onder de titel: Les chrétiens dans les mouvements de paix en Belgique.
- (6) Zie het collectieve werk gepubliceerd bij de "Editions Vie Ouvrière" in Brussel onder de titel: Eglise. Wallonie. Chances et risques pour un peuple, in 1983 en Jalons pour une histoire religieuse de la Wallonie, in 1984.